

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Europaprogrammet

Om att rättigheten att behandlas lika ska vara lika på olika platser
- En beskrivning av svensk diskrimineringslag i relation till EU

Kandidatuppsats i Europakunskap

HT -10

Moa Frödin Gruneau

Handledare: Maria Oskarson

Antal ord: 9130

Titel: Om att rättigheten att behandlas lika ska vara lika på olika platser - En beskrivning av svensk diskrimineringslag i relation till EU

Författare: Moa Frödin Gruneau

Handledare: Maria Oskarson

Termin: Hötterminen 2010

Sidantal: 30 sidor

Sökord: EU, Diskriminering, Arbetsliv, Funktionshinder, Europeisering, Institutionalism

Keywords: EU, Discrimination, Employment, Disability, Europeanization, Institutionalism

Abstract: This bachelor thesis is studying the development of Swedish law in relation with EU-law. There are two different points of view expressed in the theories of Europeanization. One that means EU makes a big influence on national policy, one that says path-dependency will make the national policies differ. The case used in the study is discrimination on the ground of disability as regards employment. The aim of this thesis is, through a case study, to analyze the relation between Swedish and European law and by that shed some light on the matter of Europeanization.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
1.1 Upplägg	4
2. Generell problemställning	5
3. Vad vet vi? Teori och tidigare forskning.....	6
3.1 Varför vi borde hitta stora likheter	7
3.2 Varför vi inte alls borde hitta så stora likheter	9
3.3 Frågeställning	11
4. Metod.....	11
4.1 Genomförande	11
4.1.1 Empirisk undersökning steg 1	11
4.1.2 Empirisk undersökning steg 2	13
4.2 Om metoden, för- och nackdelar, varför jag gjort som jag gjort.....	13
4.3 Material	14
5. Resultat.....	16
5.1 Resultat första delen, beskrivning av förändring.....	16
5.1.1 Allmänt om de tre studerade dokumenten, kronologisk presentation	16
5.1.2 presentation av paragrafer	18
5.2 Resultat, andra delen – internationella organisationer.....	24
6. Analys.....	27
7. Avslutande diskussion och förslag på vidare forskning	29
7.1 Sammanfattning.....	29
8. Referenser.....	31

1. Inledning

Vad spelar EU egentligen för roll? En mycket generell fråga som idag hörs i många olika sammanhang. Roll för vad då? För vem? På vilket sätt? Det finns antagligen lika många svar på en sådan fråga som det finns personer som vill försöka besvara den. För att kunna göra ett försök att besvara en sådan fråga behöver den omformuleras och avgränsas. Det är vad jag har för avsikt att göra i denna uppsats.

Jag ska med hjälp av ett belysande exempel beskriva utvecklingen av svensk lag i förhållande till EU. Exemplet som kommer att användas är funktionshindrades rättigheter i arbetslivet. Detta kommer att belysas genom studie av svensk diskrimineringslag vid två tillfällen, före och efter EU:s direktiv på området. Den empiriska undersökningen sker i två steg. Det första ämnar beskriva hur en förändring skett av den valda lagstiftningen. Del två har för avsikt att undersöka vilken typ av argumentation som ligger bakom förändringen med avseende på europeisk integration. Fokus kommer då att ligga på vilka internationella aktörer som nämns och på vilket sätt dessa omtalas. Alltså; hur kan förändringen beskrivas och hur har den motiverats?

1.1 Upplägg

Först en generell problemställning som presenterar ämnesområdet och var min frågeställning passar in i det nuvarande forskningsläget. Efter det följer en presentation av teorier och tidigare forskning som är relevanta för mitt valda forskningsproblem samt hur dessa kunskaper leder fram till en mer konkret frågeställning, det vill säga de frågor som uppsatsen ämnar besvara. Därefter följer ett kapitel som diskuterar min valda metod. Dels ämnar jag beskriva metoden och dess för och nackdelar och dels varför min metod är lämplig för att besvara frågeställningen. Utöver den konkreta metoddiskussionen som är kopplad direkt till forskningsfrågan finns även en diskussion på ett mer generellt plan om främst vikten av att undersökningen har en god resultatvaliditet och hur detta ska uppnås. Metodkapitlet innehåller även en diskussion där det valda materialet problematiseras. Metodkapitlet följs av en presentation av den empiriska undersökningen och dess resultat. Resultatet presenteras med samma upplägg som undersökningen genomfördes, det vill säga i två steg. Först en presentation av de olika jämförelsepunkterna som användes för att beskriva likheter och

skillnader mellan undersökta texter vilket leder fram till ett sammanfattande analyschema, vi kallar detta analyschema 1. Därefter följer en presentation av de olika aktörernas sätt att motivera europeisk integration som leder fram till analyschema 2. Denna presentation av resultat är kronologiskt uppbyggd och även uppdelad i europeisk och nationell nivå. Efter de båda resultatdelarna följer en analys där resultatet analyseras med hjälp av de teorier och den tidigare forskning som tidigare presenterats. Efter analysen följer avsnittet avslutande diskussion där jag har för avsikt att med hjälp av den diskussion som skett i analysdelen försöka besvara mina konkreta frågeställningar samt att problematisera resultatet. Avslutningsvis kommer det att finnas en sammanfattning och även förslag på vidare forskning.

2. Generell problemställning

En mycket aktuell fråga, som ofta diskuteras, är vilket inflytande EU egentligen har på medlemsstaterna. Mycket forskning har gjorts och görs som behandlar fenomenet europeisering. Trots detta kan inte sägas att en dominerande teori finns som gör anspråk på att besvara de frågetecken som finns på området. Det finns inget givet paradig. Istället finns en skarp skiljelinje mellan de som argumenterar för att en konvergens sker där de europeiska staterna blir alltmer lika varandra, och de som argumenterar för att det istället skulle finnas en divergens där de från början olika förutsättningarna i staterna skulle leda till att gemensamma problem får helt olika lösningar för att passa in i befintliga institutionella system. Min förhoppning är att min uppsats kommer att bidra till den diskussion som finns, att med en empirisk undersökning tillföra ytterligare material, samt att med befintliga teoriers hjälp diskutera vilken eller vilka befintliga teorier som kan användas för att förklara undersökningens resultat.

Min empiriska undersökning har till syfte att genom ett exempel, funktionshinder på rättigheter på arbetsmarknaden, se hur en europeisering av svensk lag har skett. Förutsatt att det finns en skillnad mellan hur svensk lag före EU:s direktiv och det nämnda direktivet kan vi anta att en anpassning av den svenska lagen skett. Detta då Sverige är skyldigt att inom en viss tidsram implementera direktivet. För att undersöka hur en sådan trolig förändring kan beskrivas tas en utgångspunkt i två typer av teori, dels teori om välfärdsregimer, dels om europeisering. Den empiriska undersökningen sker sedan i två steg där de två

teoribildningarna står som grund i var sitt steg för att sedan kunna vävas samman i en avslutande analys. Jag vill med hjälp av detta försöka besvara om en europeisering har skett på det valda området. För att uttyda detta utgår jag ifrån vad som enligt välfärdsregimteori bör vara karaktäristiskt för Sverige på området arbetsmarknad. Sedan vill jag se om EU:s direktiv på området egentligen har inneburit en förändring av svensk lagstiftning i en riktning bort från dessa karaktäristiska egenskaper för en skandinavisk välfärdsstat eller mer generellt i en riktning där svensk lag närmar sig EU:s direktiv.

För att ha möjlighet till fördjupning i ämnet är en tydlig avgränsning nödvändig. Jag har valt att fokusera på hur svensk diskrimineringslag för arbetslivet är utformad med avseende på funktionshindrades rättigheter. Även om det hade varit intressant att inkludera ytterligare samhällsområden har jag valt att göra en relativt snäv avgränsning. Jag har två huvudsakliga anledningar till att göra en sådan avgränsning. För det första ökar min möjlighet till att fördjupa mig i ämnet. För det andra är arbetsmarknadsfrågor till skillnad från många av de andra samhällsområden som påverkas av diskrimineringslagstiftning en EU-kompetens. Förutom avgränsningen till arbetslivsfrågan har jag även valt att framförallt titta på diskrimineringslagstiftningen som den ser ut när det gäller funktionshindrade. Att göra en avgränsning som syftar till att endast följa en av de diskrimineringsgrunder som tas upp i lag har också en funktion. De övriga grunder för diskriminering som nämns i Sveriges diskrimineringslag 2008 är kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller ålder. Då det finns skillnader i utformning av diskrimineringslag mellan de olika grupperna kan en empirisk undersökning som ämnar jämföra alla dessa diskrimineringsgrunder över tid bli otydlig eller i värsta fall riskera att missa centrala förändringar som skett för de respektive grupperna. De övriga diskrimineringsgrunderna, förutom funktionshinder, används därför som bakgrund, jämförelse eller komplettering i uppsatsen.

3. Vad vet vi? Teori och tidigare forskning

I dagens Europa ställs olika stater oavsett regim inför i stort sett samma utmaningar. Det kan vara demografiska problem eller en i stort förändrad arbetsmarknad. Beroende på typ av välfärdssystem kan dessa utmaningar dock konfronteras på olika sätt och få vitt skilda

konsekvenser(Esping-Andersen, 2002:13). Här kan en skiljelinje i forskningen urskiljas. Är det så att samma utmaningar leder till gemensamma lösningar, eller är det kanske så att modellerna är så olika att samma utmaningar får olika lösningar i olika stater? För att diskutera detta finns ett antal teorier om just huruvida en så kallad europeisering sker. Till stor del är dessa teorier inriktade på att förklara så kallad ”soft law”, det som ska undersökas i min empiriska undersökning är dock inte ”soft law” utan ett direktiv. Eftersom ett direktiv inte är direkt tillämpligt utan måste implementeras i medlemsstaterna innebär detta dock att skillnader i hur ett direktiv tolkas kan finnas. Det är också vanligt att direktiven är skrivna på ett sådant sätt att de anger rambestämmelser såsom miniminivåer av vad som kan krävas av medlemsstaterna, alltså finns möjlighet att ha en lag som är mer omfattande än direktivet(Nilsson, Lundberg, 2006:26). Eftersom ett direktiv handlar om just rambestämmelser är teori om ”soft law” till viss del även applicerbar i detta fall, Sverige måste anpassa sig efter EU:s direktiv, men hur detta görs lämnas öppet, dessutom finns möjligheter att ha en betydligt hårdare lagstiftning på området än de minimikrav som ställs av EU.

Inom forskningsområdet europeisering finns två centrala ståndpunkter. En inriktning som menar att det sker en konvergens mellan västerländska välfärdsregimer och en som menar att det snarare är så att det är divergens som kan skönjas. De två ståndpunkterna ämnar alltså förklara varför vi kan förvänta oss att en europeisering av svensk lag skett respektive varför vi kan förvänta oss att en sådan förändring inte har skett.

3.1 Varför vi borde hitta stora likheter

Enligt den sociologiska institutionalismen finns vid policyutformning en påverkan av normer vilka leder till att synen på hur något bör vara förändras. Om europeiska normer krockar med svenska uppstår ”misfit” som leder till en förändringsbenägenhet. Vissa ”normentreprenörer” går före i den nationella förändringen, sedan sker en socialiseringsprocess. En ny identitet bildas när man lär av varandra under en konsensusinriktad process(Börzel, Rizzo, 2003:59). Den sociologiska institutionalismen har en bred definition av institutioner på det sätt att den tar upp exempelvis symbolik och moral. Teorin utmanar i och med detta skiljelinjen mellan institutionella och kulturella förklaringsmodeller(Hall, Taylor, 1996:947). Teorin kan också sägas ha en kognitiv dimension och man menar att vad en individ ser för möjligheter påverkas inte bara av rationella val utan även av värderingar och identitet. Samma sak gäller omvänt då värderingar och identitet i sin tur har påverkat institutionernas utformning. Ovanstående

påverkar också synen på legitimitet då institutioner som kräver legitimitet i samhället har utformats i påverkan av rådande värderingar och identifikationer(Hall, Taylor 1996:948–949). Internationellt sett kan ett antal stater sägas ha utformat en gemensam värdegrund, det blir då också en möjlighet att utforma gemensamma institutioner(Hall, Taylor 2006:954). Enligt den sociologiska institutionalismen skulle alltså en europeisering av svensk diskrimineringslag vara trolig då det finns en gemensam målsättning i Europa att bekämpa diskriminering.

Samtidigt som staten ska möta utmaningar till följd av förändringar finns samarbetet på europeisk nivå, där de olika medlemsstaterna arbetar för att hitta gemensamma lösningar på gemensamma problem. Integration i den europeiska unionen kan delas in i negativ integration och positiv integration. Begreppen beskriver främst integration med avsikt på den gemensamma inre marknaden. Negativ integration handlar då främst om att ta bort sådant på nationell nivå, exempelvis tullar, som skapar hinder för den gemensamma marknaden. Positiv integration går steget längre och syftar till att skapa gemensam policy även på andra områden(Scarpf, 1996:15). En tendens till att negativ integration får sällskap av positiv integration i det europeiska samarbetet finns. En stor del av denna positiva integration sker genom så kallad ”open method of co-ordination” eller OMC. Ibland de områden i EU som lyckats bäst med sådan integration är arbetsmarknadspolitiken(Esping-Andersen, 2002:18–19). OMC kan beskrivas som att gemensamma riktlinjer på europeisk nivå formar en nationell policy som sedan följs upp och utvärderas. Tanken med detta är att medlemsstaterna lär av varandra och på det sättet kommer fram till den bästa lösningen på de olika policyområden som behandlas. OMC kan med fördel användas på politiskt känsliga områden där det annars är svårt att komma överens, detta genom möjligheten att formulera övergripande mål snarare än specifika riktlinjer inom skilda områden. Metoden integrerar privata aktörer såväl som offentliga(Borrás, Jacobsson, 2004). Det finns feedback-processer mellan institutioner på olika nivåer, en av riktningarna är nationell förändring som ett svar på policys på europeisk nivå. Två saker behövs för att en förändring ska ske; först att det finns en grad av ”misfit” mellan de olika institutionella nivåerna och dessutom att det finns aktörer, enskilda individer eller institutioner som svarar på detta anpassningstryck genom att förändras (Börzel, Rizze 2003:58).

Den förändringsbenägenhet som finns hos exempelvis nationella institutioner varierar beroende på vilka förutsättningar som finns för förändring i det enskilda fallet. Om det finns stora incitament till förändring är det troligt att så sker. Kognitiva och normativa incitament till förändring finns. Kognitivt kan sägas vara en typ av rationell problemlösning, en policy

fungerar dåligt – hur lösa? Normativt är istället politiska målsättningar - vad vill vi uppnå? (Hemerijck, 2002:187–189) Konvergens kan då ske på de områden där unionens stater har gemensamma problem eller farhågor, och då söker gemensamma lösningar på detta. Något sådant gemensamt kan också vara en rädsla för ”race-to-the-bottom” (Hemerijck, 2002: 187-189). Då behövs en gemensam strategi för att kunna samarbeta utan att nationell identitet skadas. Eftersom OMC går ut på att målsättningar och ramlagar ska leda till ett mellan staterna ömsesidigt utbyte av erfarenheter passar metoden bra för just ett sådant samarbete. En fördel är då att det blir mindre politiserat på den europeiska nivån, vilket leder till att det är lättare att fatta beslut, som i sin tur leder till en på sikt möjligen ännu högre grad av integration (Hemerijck, 2002:210).

3.2 Varför vi inte alls borde hitta så stora likheter

I många fall syns inga förändringar alls trots påtryckningar utifrån, exempelvis från europeisk nivå. I vissa fall leder påtryckningar istället för en konvergens snarare till förändringar i linje med den välfärdsmodell som redan finns i respektive stat. Detta kallas stighbundenhet. Stighbundenhet kan beskrivas som ett interdependent nät av institutioner (North, 1991). Även innan staten blev så omfattande som den är idag påverkade institutioner det politiska utfallet. Om en regering inför exempelvis ett bidrag så leder det till att en intressegrupp för bidragets bevarande bildas, samtidigt kan även motståndsgupper kan uppstå (Pierson, 1993:599). Institutioner ger inte bara incitament till dessa intressegrupper utan ibland också resurser genom att gynna vissa organisationer och missgynna eller förbjuda andra. En konsekvens av detta är de i Sverige starka fackföreningarna. På samma sätt som organisationer kan gynnas och missgynnas påverkas olika gruppers möjligheter till inflytande över beslutsfattande. Den gynnade parten får flera fördelar varav en kan vara ett försprång i kunskap som i sin tur leder till att andra parter hamnar i en beroendeställning gentemot denna (Pierson, 1993:600–602) Ett sätt att förklara varför det skulle ske en divergens snarare än konvergens mellan europeiska stater är med hjälp av Rational choice- institutionalism. Denna teoribildning beskriver hur nationella institutioner får möjlighet att öka sin makt genom en förändring som ska ske på grund av exempelvis EU. Den kamp om mer makt som då sker mellan olika intressen i staten under förändring bestämmer hur policyn utformas. Hur denna kamp ser ut beror på vilka nationella spelregler som finns, lagar, regler, normer, etc. Rational Choice-

institutionalism ser individen helt och hållet som en rationellt beräknande varelse som tar hänsyn till hur andra sannolikt kommer att handla. Aktörers intressen är bestämda och en individ strävar alltid efter att maximera det som är i dennas intresse. I en värld med denna typ av individer uppstår collective-action-dilemman och politik kan beskrivas som en serie av sådana dilemman. Institutioner uppkommer då man ser värdet av dem, vilket ofta är ett samarbete för att undvika just collective-action-dilemman(Hall, Taylor, 1996:944–945). Det är då alltså det faktum att det finns olika nationella spelregler som gör att en förändring som har samma utgångspunkt på europeisk nivå kan få helt skilda konsekvenser i olika stater.

Två orsaker finns till att forskare ser svårigheter när det gäller att garantera medborgerliga rättigheter samtidigt som det europeiska samarbetet fördjupas. Den första är att det finns svårigheter som uppkommer när en institutionellt sett heterogen grupp stater ska integreras, exempelvis olika språk. Den andra orsaken till svårigheten att garantera medborgarnas rättigheter är den grad av centralisering som måste ske för en sådan integration som det europeiska samarbetet innebär(Meehan, 1996:100). När det gäller sociala rättigheter i EU är detta uppbyggt, inte på det sätt som i nationalstater vanligtvis sker genom fördelning/omfördelning av resurser, utan grundas istället framförallt på lagar och rättigheter. Till följd av den fria rörligheten på arbetsmarknaden i unionen är en av de mest grundläggande gemensamma sociala rättigheterna den som gäller diskriminering(Meehan, 1996:101). Intressant är att den medborgerliga rätten att inte bli diskriminerad är utformad som ett direktiv, och därför är det upp till varje medlemsstat hur detta implementeras i nationell lag(Meehan, 1996:111). Direktivet ska implementeras inom en viss tidsfrist, i fallet med arbetslivsdirektivet från 2000 gäller tre år med möjlig dispens ytterligare tre år (SFS 1999:132, Fakta och historik). Att det finns svårigheter att garantera medborgarnas rättigheter innebär ett motstånd mot ökad integration. För att avgöra vilka skillnader som kan förväntas finnas mellan Sverige och EU på förhand tas avstamp i teori om välfärdsregimer. Enligt Esping-Andersens teori om välfärdsregimer finns tre huvudsakliga modeller med grund i de tre begreppen; marknad – stat – familj. Sverige klassificeras här som skandinavisk, eller socialdemokratisk, modell som då huvudsakligen stöts av staten. I Europa finns även stater av de båda andra typerna som kallas kontinental eller liberal modell med fokus på familj respektive marknad(Esping-Andersen 1990).

Det finns i Sverige en lång tradition av konsensustänkande där det relativt sällan uppstår konflikter mellan arbetsmarknadens parter. Den skandinaviska modellen med sin fokus på staten kännetecknas också av ett aktivt mål att sysselsätta sin befolkning, väl fungerande

service finns för barn, äldre och funktionshindrade. Skattetrycket är högt, men i gengäld minskar individens utgifter för olika typer av service som välfärdsstaten tillhandahåller. Modellen i sig har i och med att välfärdsinstitutionerna riktar sig mot person och inte familjen som en enhet en hög grad av individualisering och kan sägas vara bra förberedd på den pågående förändringen mot ett allt mer post-industriellt samhälle(Esping-Andersen 2002:14).

Sammanfattningsvis kan sägas att det som är speciellt för Sverige av relevans för den empiriska undersökningen, är fackets starka ställning, den aktiva arbetsmarknadspolitiken och en hög grad av individualisering. På dessa områden kan vi då förvänta oss att det bör finnas en skillnad i lagstiftning på svensk och europeisk nivå.

3.3 Frågeställning

- Hur har svensk diskrimineringslag förändrats mellan de valda årtalen?
- Hur kan EU:s roll för förändringen beskrivas i relation till andra internationella aktörer?

4. Metod

4.1 Genomförande

För att beskriva hur en förändring mellan de valda årtalen ser ut samt kunna beskriva EU:s roll för förändringen har en empirisk undersökning utformats. Den empiriska undersökningen är uppdelad i två delar för att besvara två frågeställningar.

4.1.1 Empirisk undersökning steg 1

Den första delen ämnar besvara vad som har förändrats i svensk diskrimineringslagstiftning mellan två valda årtal. Detta görs genom en jämförelse av de valda årtalens lagtexter.

Jämförelsen undersöker huruvida det skett en förändring i innehåll och även om en förändring av textens form kan skönjas. Detta både på ett generellt sett där texterna som helhet jämförs, men även mer i detalj med en jämförelse av olika paragrafer i lagtexterna.

Tre möjliga scenarion finns, vi kan kalla dem hypotes 1,2 och 3. Hypotes 1 är att det finns en skillnad i innehåll mellan svensk lag 1999 och EU:s direktiv från 2000 vilken innebär att Sverige inte uppnår de krav som ställs av EU. Hypotes 2 är att den svenska lagen från 1999 och EU:s direktiv till stor del liknar varandra. Hypotes 3 är att Sverige redan uppfyller de krav som EU ställer. För att ta reda på vilket av ovanstående scenarion som bäst överensstämmer

med utvecklingen av den svenska diskrimineringslagen med avseende på funktionshindrades rättigheter i arbetslivet görs en jämförelse av både innehåll och utformning mellan svensk lag från 1999 och EU:s direktiv. De tre hypoteserna kan ses som extremfall och resultatet av den empiriska undersökningen behöver därför inte uteslutande överensstämma med en av de tre hypoteserna.

Hypotes 1 innebär att det finns incitament till förändring på grund av en ”misfit” mellan svensk och europeisk nivå. Eftersom det som införts på europeisk nivå är ett direktiv måste Sverige i så fall implementera detta inom den givna tidsramen (vilken är tre år, och i undantagsfall ytterligare tre). Hypotes 2 innebär att eftersom inga stora skillnader finns sker inte heller någon större förändring av lagens innehåll. Hypotes 3 innebär att en förändring av svensk lag sker, men att denna inte är ett direkt krav av EU då den svenska lagen från början är mer långtgående än den europeiska. Det sker trots detta en förändring där Sverige stärker skyddet mot diskriminering alternativt att Sverige, trots att EU uttryckligen menar att direktivet inte får användas som en ursäkt för försämring av befintlig lag, gör just det. När det gäller hypotes tre; att Sverige skulle ha ett starkare skydd mot diskriminering så kan en farhåga vara att EU:s direktiv används för att minska det svenska skyddet. Dock finns en paragraf i direktivet för att detta inte ska hända. Jag har därför valt att avstå från att ha med en sådan utveckling som en möjlig hypotes. Det som sägs i direktivet angående minimikravet är ”1. Medlemsstaterna får införa eller behålla bestämmelser som är mer fördelaktiga när det gäller att upprätthålla principen om likabehandling än de som anges i detta direktiv. 2. Genomförandet av detta direktiv får under inga omständigheter utgöra skäl för att inskränka det skydd mot diskriminering som redan finns i medlemsstaterna på de områden som omfattas av detta direktiv.”(2000/78/EG)

4-1 Sammanfattning hypoteser

Hypotes 1	Sverige når inte upp till EU:s krav.	En stor förändring måste ske.
Hypotes 2	Befintlig svensk lag liknar till stor del EU:s direktiv.	Små förändringar sker.
Hypotes 3	Sveriges diskrimineringslag är mer långtgående än europeisk.	Förändring sker i huvudsak för att ytterligare stärka lagen.

För att besvara hur förändringen sett ut görs en jämförelse på samma sätt som tidigare men istället mellan EU:s direktiv från 2000 och svensk lag från 2008 (vilket inkluderar de förändringar av lag som skedde 2003 och 2006) för att se huruvida det nu finns större likheter mellan dessa, och när förändringarna i så fall gjorts. Om en stor skillnad mellan svensk lag 1999 och EU:s direktiv finns samt om den förändring som skett har gjort svensk lag 2008 mer lik EU:s direktiv har EU:s roll för förändring varit markant. Skulle det däremot vara så att det från början inte finns någon större skillnad mellan svensk lag och EU:s direktiv men att en förändring ändå skett är denna förändring sannolikt inte påverkad av EU. Samma sak gäller om en skillnad mellan Sveriges lag 1999 och EU:s direktiv hittas men att det trots en förändring inte finns större likheter mellan direktivet och Sveriges lag 2008.

4.1.2 Empirisk undersökning steg 2

För att komplettera den jämförelse av lagtexter som beskrivs ovan med ytterligare kriterier som kan beskriva EU:s roll finns möjlighet att se till de motiveringar som ges till en sådan förändring. Genom att studera förarbeten till de olika lagarna finns möjlighet att se hur olika aktörer motiverar en förändring, alltså hur aktörerna talar om europeisk integration. Intressant är då att se huruvida det finns en skillnad i hur det på nationell nivå talas om EU i utformningen av lag vid de båda valda årtalen, om nationella aktörer ger den europeiska nivån en mer inflytelserik position. Om så är fallet är det sannolikt att det kan finnas ett ökat inflytande av EU på den nationella nivån. En annan intressant fråga är huruvida det finns andra aktörer som nämns. Det vill säga huruvida det finns nationella normer som fungerar som påtryckningar vid svensk utformning av lag oberoende av EU. Om det skulle vara fallet att andra aktörer nämns på nationell och europeisk nivå kan detta vara något som gör det mindre sannolikt att EU:s inflytande på den nationella nivån har ökat.

4.2 Om metoden, för- och nackdelar, varför jag gjort som jag gjort.

Studien i sig grundar sig i huruvida min empiriska undersökning visar ett resultat som tyder på att det valda exemplet är *ett fall av* europeisering eller inte. Studien är beskrivande på det sätt att den ämnar svara på; var, när, hur, vem och vilka (Esaiasson et al, 2007:37). I min studie; *hur* kan förändringen beskrivas eller mer precist *var* kan vi hitta skillnader/likheter,

när förändringen skett, samt en diskussion om *vilken* aktör som kan tänkas ha påverkat en förändring. Det finns också ett så kallat variabeltänkande i min studie. EU:s direktiv, Sveriges diskrimineringslag och tid är de variabler som är centrala för min studie. Den egenskap som ska undersökas hos analysenheterna, innebär i mitt fall skillnader/likheter som blir fler eller färre över tid. Tid är då en oberoende variabel och Sverige och EU är beroende (Esaiasson et al, 2007:48–55).

Ett annat vanligt karaktärsdrag hos den samhällsvetenskapliga forskningen är strävan efter generaliserbarhet. Detta innebär att det finns en målsättning att hitta mönster och regelbundenheter i samhället (Esaiasson et al, 2007:26). Även i min undersökning finns en sådan strävan. Den generella frågeställningen handlar om hur EU:s roll för utvecklingen av nationell lag kan beskrivas. Strategiska urval har gjorts och jag har valt att begränsa mig till de senaste förändringarna. Detta innebär ett före och efterperspektiv med utgångspunkt i EU:s direktiv. Detta för att kunna fördjupa mig i frågan och för att kunna urskilja förändring som skett just i förhållande till valt direktiv. Jag har alltså valt att se till ett strategiskt urval av lagtexter. Det strategiska urvalet gör att studien kan vara svår att generalisera då samtliga fall inte undersökts. Dock finns ett värde av att se till resultatet och sedan diskutera dess generaliseringsmöjlighet utifrån teorier som finns på forskningsområdet. För att kunna generalisera denna typ av forskning krävs att ett flertal empiriska undersökningar görs. Min ambition är att bidra med en av de många sådana som behöver göras för att forskningen på området ska vara generaliserbar. Att göra upprepade undersökningar är ett sätt att stärka tilltron till resultaten.

4.3 Material

Undersökning som görs i två steg. Först en jämförelse över tid mellan Sveriges lag före och efter EU:s direktiv om likabehandling i arbetslivet. Steg två att se till förarbetet dels inför Sveriges lagstiftning efter direktivet och dels förarbetet inför EU:s direktiv. För att utföra dessa två steg behövs två typer av material.

I första steget lagtexter. Sveriges diskrimineringslagar från 1999 och 2008 samt EU:s direktiv från 2000. Även de ändringar som gjorts av svensk lag 2003 och 2006. Utgångspunkten är att här göra en jämförelse av dessa. Vad det finns för likheter och skillnader. Frågan som ska

besvaras är: hur har Sveriges lag påverkats av EU? För att ta reda på detta har jag valt att ordagrant jämföra ett antal stycken. Kan vi exempelvis urskilja att det finns en implementering av EU:s direktiv som genomförs genom att direkt kopiera innehåll och formuleringar?

I steg två förarbeten. I Sverige handlar det då om propositioner inför ovanstående lag. I EU handlar det om direktivets inledning.

Mina analysenheter är valda av en rad olika anledningar. Lagtext är grund för analysen då det möjliggör att studera förändring över tid på ett relativt konkret sätt. Då syftet är att se förändring just när det gäller nationell policy är lagen central. En annan orsak till valet att studera lagtext är att en begränsning är nödvändig. Då målsättningen är att se faktisk förändring är lagen ett bra val. Att jag har valt just diskrimineringslag beror på att frågor om mänskliga rättigheter är grundläggande och därför också intressant att jämföra. Trots en grundläggande karaktär kan ändå nationella skillnader förväntas finnas då olika förutsättningar finns, vilket gör en analys möjlig. Synen på diskrimineringsfrågor kan exempelvis påverkas av graden av individualisering i samhället. Intressant är också att titta på frågan då det finns starka internationella normer mot diskriminering. Det finns många internationella organisationer bland annat FN som är pådrivande när det gäller att bekämpa diskriminering. Då det länge funnits internationella aktörer som driver frågan är det intressant att se hur EU:s roll kan beskrivas i den senaste tidens utveckling av svensk lagstiftning. valet att begränsa undersökningen till arbetslivet är gjort för att det är det enda området som under en längre tid varit EU-kompetens när det gäller diskrimineringsfrågan. Alltså, arbetslivet är det område som är möjligt att undersöka hur en eventuell förändring över tid kan vara påverkad av EU. Att välja funktionshinder som diskrimineringsgrund är intressant då det är en grupp som sällan diskuteras. Samtidigt är det en stor minoritetsgrupp som är både relativt svag och mycket heterogen.

5. Resultat

5.1 Resultat första delen, beskrivning av förändring

- Hur har förändring skett av svensk diskrimineringslag med avseende på funktionshindrade i arbetslivet mellan de valda årtalen?

För att utföra den empiriska undersökningen har ett antal paragrafer valts ut. Detta för att på ett tydligt sätt kunna jämföra innehåll och form av lagtexterna och på så sätt utläsa huruvida en förändring skett. Urvalet av vilka paragrafer som finns med i jämförelsen har gjorts först och främst utifrån vilka paragrafer som finns med i lagen från 1999. Dock har jag valt att begränsa urvalet till att endast innehålla de paragrafer som handlar just om förbud. Alltså inte något om påföljder eller hur rättegången ska ske, då min avsikt inte är att se hur lagen efterföljs. Utöver de paragrafer som finns i lagen från 1999 har två punkter lagts till, vilka jag valt att omtala som *arbetsmarknadens parter* samt *aktiva åtgärder*. Den första har lagts till då fackförbunden har en stark ställning på svensk arbetsmarknad och därför inte kan uteslutas ur en jämförelse, detta är också något som syns i lagtexten då arbetsmarknadens parter nämns under flera olika paragrafer. Aktiva åtgärder, såsom positiv särbehandling, är intressant att ha med i jämförelsen då det är en idag aktuell samhällsfråga. Då övriga punkter kan inkluderas under den rådande norm som säger att diskriminering är något dåligt, är positiv särbehandling en fråga som är omstridd.

I svensk diskrimineringslagstiftning från 1999 beträffande funktionshindrade i arbetslivet gjordes ändringar vid två tillfällen med hänvisning till EU:s direktiv. Ett flertal paragrafer förändrades 2003 och ytterligare ett par 2006. Årtalen för förändring stämmer bra överens med den tidsfrist medlemsstaterna fick för att göra en förändring, vilken var tre år och i vissa fall ytterligare tre år.

5.1.1 Allmänt om de tre studerade dokumenten, kronologisk presentation

Svensk lag från 1999: "Lag om förbud mot diskriminering i arbetslivet av personer med funktionshinder"

Som namnet antyder är lagen speciellt utformad för gruppen funktionshindrade med just arbetslivet som område. Lagens syfte är just att motverka diskriminering på grund av

funktionshinder i arbetslivet. Den är indelad i kategorier; lagens ändamål, förbud mot diskriminering, förbud mot repressalier, skyldighet att utreda och vidta åtgärder mot trakasserier, påföljder, tillsyn och rättegången. Jag avser att i min jämförelse att ta upp alla utom de tre senast nämnda kategorierna.

EU:s direktiv från 2000. "Rådets Direktiv 2000/78/EG om inrättande av en allmän ram för likabehandling"

Syftet med direktivet är att ge en ram för bekämpning av diskriminering i arbetslivet med grunderna religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning. Direktivet innehåller en rad artiklar som till innehållet till stor del liknar vad som finns beskrivet i den svenska lagen från 1999. Till skillnad från denna är direktivet däremot skrivet för att motverka fler diskrimineringsgrunder än just funktionshinder. Det är också tydligt att direktivet är skrivet som ett minimikrav. Punkter som positiv särbehandling, arbetsmarknadens parter samt dialog med icke-statliga organisationer tas upp.

Ändringar av svensk lag 2003 och 2006.

Ett flertal paragrafer förändrades under 2003, ytterligare ett par 2006, innehållsförändringen presenteras nedan under respektive kategori. De förändringar som gjorts stämmer bra överens i tid med den tidsfrist medlemsstaterna fick för att implementera EU:s direktiv.

Svensk lag från 2008. "Diskrimineringslag"

Syftet med lagen beskrivs som att motverka diskriminering samt att främja likabehandling när det gäller grunderna; kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder. Lagen innehåller förutom en rad definitioner och förbud även bestämmelser om aktiva åtgärder. Tillsyn, ersättning och rättegång behandlas också. Lagen gäller inte bara för arbetslivet utan exempelvis också utbildning, hälso- och sjukvård samt socialförsäkringssystemet.

Hypotes 1	Sverige når inte upp till EU:s krav 1999.	En stor förändring måste ske 2008 (2003,2006).
Hypotes 2	Befintlig svensk lag 1999 liknar till stor del EU:s direktiv.	Små förändringar sker 2008 (2003,2006).
Hypotes 3	Sveriges diskrimineringslag 1999 är mer långtgående än europeisk.	Förändring sker i huvudsak för att ytterligare stärka lagen.

5.1.2 presentation av paragrafer

Presentation av jämförelse av de utvalda paragraferna. Här diskuteras huruvida skillnad finns mellan svensk lag 1999 och 2008. I de fall en ändring av paragrafen skett 2003 eller 2006 tas detta också upp i jämförelsen. Även EU:s direktiv från 2000 inkluderas i diskussionen på så sätt att skillnader och likheter mellan direktivet och de båda svenska lagarna tas upp. Avsikten med detta är att klassificera vilken av hypoteserna respektive paragraf bäst passar. Alltså:

Definition av funktionshinder

I svensk diskrimineringslag från 1999 gäller följande definition: ” *Funktionshinder: varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som till följd av en skada eller en sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå* ”(1999,132:1§) EU har avstått från att definiera funktionshinder till följd av subsidiaritetsprincipen (att beslut ska fattas på lägsta ändamålsenliga nivå). Definitionen 2008 är identisk med den från 1999.

Definitionen av funktionshinder har alltså inte förändrats sedan införlivandet av EU:s direktiv om likabehandling i arbetslivet. Då EU helt saknar definition kan ingen av de tre hypoteserna anses stämma särskilt väl.

Definition av diskriminering

Diskriminering har EU valt att definiera trots subsidiaritetsprincipen. Sveriges lagstiftning från de båda undersökta tillfällena samt EU:s direktiv liknar varandra i stort. De har alla en uppdelning i direkt och indirekt diskriminering. De är dock inte identiska utan en viss skillnad finns, jag har valt att presentera skillnaderna mer ingående under de två rubrikerna direkt diskriminering och indirekt diskriminering. Diskriminering beskrivs av dem båda som att en person behandlas mindre förmånligt än en annan person i samma eller en jämförbar situation. Indirekt diskriminering anses förekomma om en person missgynnas av ett skenbart neutralt kriterium eller förfaringsätt. Speciellt när det gäller personer med funktionshinder tilläggs att arbetsgivaren är skyldig att undanröja nackdelar vid ett sådant kriterium eller förfaringsätt.

Direkt diskriminering

Den svenska diskrimineringslagen från 1999 definierar direkt diskriminering på följande sätt. *”En arbetsgivare får inte missgynna en arbetsökande eller en arbetstagare med funktionshinder genom att behandla honom eller henne mindre förmånligt än arbetsgivaren behandlar eller skulle ha behandlat personer utan sådant funktionshinder i en likartad situation”*(1999,132:3§) EU:s definition är snarlik men skillnader finns i utformningen. Istället för likartad situation skrivs jämförbar. Ett tillägg finns *”... en person har behandlats mindre förmånligt...”*(2000/78/EG- artikel 2). 2003 görs en förändring så att denna formulering överensstämmer med EU:s direktiv, i svensk lag 2008 är formuleringen identisk med 2003 års ändring.

Ingen stor förändring har skett men en större likhet mellan svensk lag 2008 och EU:s direktiv kan ändå urskiljas då omformuleringar har gjorts så att den svenska lagen ordagrant överensstämmer med EU:s. Stämmer bäst överens med hypotes 2.

Indirekt diskriminering

Från att definieras som 1999 *”ett förfaringsätt som framstår som neutralt men som i praktiken särskilt missgynnar personer...”*(1999,132:4§) förändras till *” förfaringsätt som framstår som neutralt men som kan komma att särskilt missgynna personer”*(2008:567:4§kap1). i svensk lag 2008, medan EU kan sägas befinna sig däremellan med denna formulering *”förfaringsätt särskilt missgynnar personer”* (2000/78/EG- artikel 2). En förändring har alltså skett, också här i form snarare än innehåll.

En liten förändring har skett. Trots mycket små förändringar kan en tendens till ökad likhet med EU:s direktiv antydas. Här skulle förändringen kunna innebära att Sverige faktiskt går ett steg längre än vad EU kräver i sin förändring. Stämmer bäst överens med hypotes 2, trots en liten antydning till hypotes 3.

När förbuden gäller

Generellt bör nämnas att relativt stora skillnader mellan svensk lag 1999 och 2008 finns, dock kan mycket av detta vara en följd av att flera lagar blivit en. Då den nya lagen tar upp fler punkter än endast funktionshinder i arbetslivet finns naturligtvis också fler områden där den gäller. Jag har valt att här bortse från denna förändring då den inbegrips i diskussionen om generell förändring.

Två nya punkter som behandlar arbetslivet finns i Sveriges lag 2008 som inte angavs 1999: ”3. söker eller fullgör praktik, eller 4. står till förfogande för att utföra eller utför arbete som inhyrd eller inlånad arbetskraft.” (2008:567:1§kap2). Bortsett från dessa handlar förändringen mycket om omformulering. Yrkespraktik införlivas i den svenska lagen först genom en ändring 2006. Att inkludera praktik i denna paragraf är en följd av implementering av EU:s direktiv då detta är något som tas upp i direktivet under tillämpningsområde. I lagen 2008 skrivs ”Tillträde till alla typer och alla nivåer av yrkesvägledning, yrkesutbildning, högre yrkesutbildning och omskolning, inklusive yrkespraktik.” Inhyrd och inlånad arbetskraft är däremot inget som poängteras i EU:s direktiv.

Ytterligare en, fristående, punkt tas upp. Detta gäller förbud om diskriminering i fråga om medlemskap i arbetstagarorganisation. Även detta innebär en ökad överensstämmelse med EU:s direktiv.

I denna paragraf kan vi alltså se att svensk lag har blivit mer lik EU:s inte bara när det gäller dess form utan också till sitt innehåll. Sverige behövde här förändra sin lag för att nå upp till de minimikrav som ställts av EU. Bäst överensstämmelse med hypotes 1.

Anpassning av arbetsplats

EU lämnar frågan relativt öppen då det som sägs är att arbetsgivaren ska vidta rimliga anpassningsåtgärder såvida detta inte innebär en oproportionerlig börda. Vad som anses oproportionerligt lämnas till medlemsstaten att bestämma. 1999 års lag beskriver anpassning av arbetsplats som *Förbudet i 3 § gäller även då arbetsgivaren vid anställning, befordran eller utbildning för befordran genom att vidta stöd- och anpassningsåtgärder kan skapa en situation för en person med funktionshinder som är likartad med den för personer utan sådant funktionshinder och det skäligen kan krävas att arbetsgivaren vidtar sådana åtgärder.*”(1999,132:6§) År 2003 görs en förändring av den svenska lagen som inkluderar även yrkespraktikanter. Även Sveriges diskrimineringslag 2008 är mycket kortfattad gällande anpassning av arbetsplatsen. Det som sägs är att ”*Diskrimineringsförbudet gäller även i det fall arbetsgivaren genom skäliga stöd- och anpassningsåtgärder kan se till att en arbetstagarare, en arbets sökande eller en yrkespraktikant med ett funktionshinder kommer i en jämförbar situation med personer utan sådant funktionshinder*” (2008:567:1§kap2).

En liten förändring har skett i den svenska lagen mellan de två jämförda årtalen. Det som kan sägas om förändringen i relation till EU:s direktiv är införlivandet av yrkespraktikant i svensk

lag. Alltså har Sverige även här, även om förändringen är liten, behövt utöka sitt diskrimineringskydd för att leva upp till EU:s direktiv. Även om Sverige har behövt utöka sitt skydd var förändringen liten, alltså närmast hypotes 2.

Arbetsmarknadens parter

I svensk lag 1999 finns två paragrafer om ogiltighet av avtal, den första lyder *”Ett avtal är ogiltigt i den utsträckning det föreskriver eller medger sådan diskriminering som är förbjuden enligt denna lag.”* Den andra *” Om en arbetstagarare diskrimineras genom en bestämmelse i ett avtal med arbetsgivaren på något sätt som är förbjudet enligt denna lag, skall bestämmelsen jämkas eller förklaras ogiltig, om arbetstagararen begär det...”*(1999,132:10§:11§)

EU:s direktiv uppmanar medlemsstaterna att främja en dialog mellan arbetsmarknadens parter i frågor som gäller diskriminering. Denna uppmaning sker dock med en kommentar om att det ska ske enligt nationell praxis (om sådan finns). Överenskommelser som sker på detta sätt ska då ta hänsyn till EU:s minimikrav. Direktivet tar även upp möjligheten att ogiltigförklara avtal, detta under paragrafen efterlevnad *” bestämmelser som strider mot principen om likabehandling som finns i individuella avtal eller kollektivavtal, i interna regler för företag ... för arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer förklaras eller kan förklaras ogiltiga eller ändras.”* (2000/78/EG- artikel 16). Den svenska lagen kan inte sägas vara särskilt omfattande varken 1999 eller 2008 när det gäller att ställa krav på arbetsmarknadens parter. Det som sägs är att avtal som strider emot diskrimineringslagen skall förklaras ogiltiga eller jämkas. Det sker dock två tillägg i svensk lag 2008 som lyder *”Om någon diskrimineras genom uppsägning av ett avtal...”* samt *” Om någon diskrimineras genom en ordningsregel eller liknande intern bestämmelse på arbetsplatsen ska bestämmelsen jämkas eller förklaras sakna verkan om den som diskriminerats begär det.”* (2008:567:3§kap5). Svensk lag kan alltså sägas ha blivit en aning mer omfattande vad gäller möjligheten att ogiltigförklara avtal, däremot är det svårt att utläsa huruvida detta är en konsekvens av implementeringen av EU:s direktiv. Det är så att det indirekt sker en förändring av vad som kan ligga till grund för en ogiltigförklaring, då lagen har förändrats i övrigt. Detta behandlas dock här under de andra punkterna. Eftersom den generella förändringen behandlas under andra punkter kan vi här bortse från detta när det gäller att klassificera till vilken hypotes störst överensstämmelse finns. Därför blir detta hypotes 2.

Trakasserier

Den svenska lagstiftningen gör arbetsgivaren skyldig att utreda trakasserier vid kännedom. 1999 skrivs ” *En arbetsgivare som får kännedom om att en arbetstagare anser sig ha blivit utsatt för trakasserier på grund av funktionshinder av en annan arbetstagare skall utreda omständigheterna kring de uppgivna trakasserier och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra fortsatta trakasserier*” (1999,132:9§) när lagen förändras 2003 tas följande mening bort ”*Med trakasserier på grund av funktionshinder avses sådant uppträdande i arbetslivet som kränker en arbetstagares integritet och som har samband med arbetstagarens funktionshinder.*” 2008 har arbetsgivarens skyldigheter utvidgats. Exempelvis kan förändringen ”... *åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra trakasserier i framtiden.*”(2008:567:3§kap2) ses som ett stärkt skydd, då förhindra trakasserier i framtiden har en annan innebörd än att endast förhindra fortsatta trakasserier. En påverkan som tyder på en förändring till följd av EU:s direktiv är att även praktikanter nämns i svensk lag 2008 ” *Skyldigheten gäller också i förhållande till den som fullgör praktik eller utför arbete som inhyrd eller inlånad arbetskraft.*”

Det har skett förändringar av svensk lag, delvis som anpassning till EU:s direktiv, men också andra förändringar finns. även om en tendens till utökat skydd finns är förändringarna små, alltså kan hypotes 2 anses stämma bäst.

Aktiva åtgärder. Exempel: positiv särbehandling

I diskrimineringslagen om funktionshinder i arbetslivet från 1999 nämns positiv särbehandling inte alls. EU:s direktiv är i denna fråga ett tydligt minimikrav ” *I syfte att säkerställa full jämlikhet i yrkeslivet får principen om likabehandling inte hindra en medlemsstat från att behålla eller besluta om särskilda åtgärder för att förhindra att personer på någon av de grunder som anges i artikel 1 missgynnas eller att kompensera för ett sådant missgynnande.*” (2000/78/EG- artikel 7). Att det är just ett minimikrav är tydligt då inget som helst krav ställs förutom att likabehandling inte får hindra medlemsstaterna om de vill införa eller har lagar som syftar till att gynna någon av de annars missgynnade grupperna. D.v.s. exempelvis åtgärder för att bidra till att funktionshindrade blir delaktiga i samhället. Sverige har 2008 en lång rad positiva åtgärder som ska ske i samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare. Dock är detta riktat till diskriminering på grund av kön, etnicitet och religion. Funktionshinder nämns inte alls under denna paragraf.

Ingen förändring kan således sägas ha skett för diskrimineringsgrunden funktionshinder. Då funktionshinder inte fanns med bland diskrimineringsgrunderna kan ingen av hypoteserna anses passa.

Repressalier

1999 skrivs ”En arbetsgivare får inte utsätta en arbetstagare för repressalier på grund av att arbetstagaren har anmält arbetsgivaren för diskriminering enligt denna lag.”(1999,132:8§) EU:s direktiv lämnar denna fråga relativt öppen för medlemsstaterna ”Medlemsstaterna skall i sina rättsordningar införa nödvändiga bestämmelser för att skydda anställda...” Svensk lag ändras 2003 till ”... arbetstagaren har anmält arbetsgivaren för diskriminering, påtalat diskriminering eller medverkat i en utredning enligt denna lag.” I 2008 års lag finns även ” ... avvisat eller fogat sig i arbetsgivarens trakasserier eller sexuella trakasserier.” (2008:567:18§kap2) med som när repressalier inte får ske. Samtidigt inkluderas även praktikanter och inhyrd personal. Förbudets form har förändrats, innehållet förblivit i stort det samma. Den förändringen av form som finns saknar tydlig koppling till EU:s direktiv. Direktivet är mycket tydligt med att här lämna detta till medlemsstaterna att bestämma.

En förändring har skett, dock utan tydlig koppling till EU utom då det gäller inkluderandet av praktikanter, vilket har kommenterats tidigare. Hypotes 2 är den som passar bäst.

5-1 sammanfattning resultat

	Hypotes 1	Hypotes 2	Hypotes 3
Definition funktionshinder	-	-	-
Definition diskriminering: Direkt diskriminering		X	
Definition diskriminering: Indirekt diskriminering			X
När förbuden gäller	X		X
Anpassning av arbetsplats		X	
Arbetsmarknadens parter		X	
Trakasserier		X	
Aktiva åtgärder Ex. positiv särbehandling	-	-	-
Repressalier		X	

5-2 För att sammanfatta vad som beskrivits under de olika paragraferna ovan har ett analyschema fyllts i där vilken av de tre hypoteserna som passar bäst för att beskriva utvecklingen av respektive paragraf.

Ingen av de tre hypoteserna har helt och hållet bekräftats, däremot finns en tendens till att hypotes 2 var den som bäst stämde överens med förändringen. Alltså, svensk lag liknar till stor del europeisk och de förändringar som sker är små.

Genomgående är det så att den skillnad som finns mellan svensk lag 1999, EU:s direktiv och svensk lag från 2008 är liten. Att skillnaderna är små syftar på en innehållsmässig förändring och på formalia inom den åsyftade paragrafen. Samtidigt är det också tydligt att en stor förändring skett i lagstiftningens form då ett flertal olika lagar blivit till en. De paragrafer som återfinns i de olika lagarna kan däremot inte sägas ha förändrats avsevärt inte heller har paragrafer försvunnit eller tillkommit i särskilt stor utsträckning. Denna förändring inkluderas dock inte i ovanstående analyschema, utan behandlas separat.

5.2 Resultat, andra delen – internationella organisationer

Vilka motiveringar ges till förändring med avseende på internationella organisationer? Skiljer sig sättet att beskriva EU:s roll på den nationella nivån inför lagarna 1999 och 2008? Hänvisas det till ytterligare aktörer på internationell nivå även när det gäller EU:s direktiv?

Nationell nivå inför lagändring 1999: Proposition 1997/98:179

Punkt nummer fem i propositionen tar upp internationella åtaganden, EU och utländsk rätt. De aktörer som presenteras är; FN, Europarådet, ILO och EU. Kortfattat kan vad som sägs om de olika aktörerna beskrivas som följer:

FN:s standardregler är något som Sverige har varit med att utforma och reglernas avsikt är att vara normbildande samt att ge konkreta förslag på hur stater kan lagstifta för att funktionshindrade inte ska diskrimineras i arbetslivet. Standardreglernas roll för svensk lagstiftning beskrivs *”Det finns en klar överensstämmelse mellan innehållet i standardreglerna och målet för den svenska handikappolitiken. För Sveriges del är det därför naturligt att ha FN:s standardregler som utgångspunkt i det pågående handikappolitiska arbetet”*.(paragraf 5.1)

Europarådet. Europakonventionen nämns, och gäller som svensk lag sedan 1995, dock tar dess paragrafer inte direkt upp arbetslivet. Däremot hänvisas till de fri- och rättigheter denna innehåller mer generellt.

ILO har konventioner som inriktar sig på yrkesinriktad rehabilitering av personer med handikapp, däremot är funktionshinder inte med som diskrimineringsgrund i ILO:s konvention om diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning.

EU beskrivs som att EG-rätten saknar uttryckliga bestämmelser om ett förbud mot diskriminering av funktionshindrade. Dock nämns ett antal rekommendationer utfärdade av EU som syftar till att medlemstaterna ska främja likabehandling. Även möjligheter till framtida EU-kompetens på området omtalas.

Sammanfattningsvis kan EU inte sägas vara beskrivet som att ha en speciellt stor roll när det gäller skapandet av den svenska diskrimineringslagen 1999. Om någon av de internationella aktörerna som nämns beskrivs på ett sätt som tyder på mer inflytande än de andra är det snarare FN än EU.

Europeisk nivå 2000. Direktiv 2000/78/EG

I inledningen till direktivet nämns ett antal orsaker till varför direktivet antagits. Ibland dessa orsaker nämns ett antal internationella organisationer:

Europakonventionen, då principer gemensamma för medlemsstaterna och EU är grundläggande friheter och mänskliga rättigheter. Samma sak gäller FN och dess konventioner för mänskliga rättigheter. Även ILO:s konvention om förbud mot diskriminering i arbetslivet nämns.

Nationell nivå inför lagändring 2008: Proposition 2007/08:95

Regeringens proposition ”ett starkare skydd mot diskriminering” innehåller som de båda tidigare beskrivna dokumenten ett avsnitt om internationella åtaganden. De internationella aktörer som nämns är; FN, ILO, Europarådet och EU.

Många av FN:s konventioner presenteras, däribland 2006-års konvention om rättigheter för personer med funktionshinder. Konventionen innehåller förbud mot diskriminering, och är underskriven av Sverige(2007/08:95, s.52). Även hänvisningar till FN:s standardregler görs,

reglernas roll som normgivande betonas. ILO:s konventioner om rättigheter i arbetslivet presenteras också samt även europakonventionen.

EU ges stort utrymme i avsnittet om internationella åtaganden. Först presenteras EG-fördrag och dess betydelse för bestämmelser mot diskriminering. En presentation av olika direktiv mot diskriminering sker också, de flesta handlar om diskriminering på grund av kön. Två av direktiven avser även andra diskrimineringsgrunder, ett av dem är direktiv 2000/78/EG, arbetslivsdirektivet(2007/08:95, s.56).

När de gäller diskrimineringsförbudet för arbetsgivare motiverar regeringen sitt ändringsförslag, bl.a. genom tre direktiv i EG-rätten vilka är etnisk diskriminering, arbetslivsdirektivet samt likabehandlingsdirektivet. Regeringen anser att EG-direktiven är uppfyllda genom befintlig lagstiftning, dvs. i fallet med funktionshinder, 1999 års lag tillsammans med de ändringar som gjorts 2003 och 2006. Angående förändringen av lagen skrivs *”Det är självklart att den nya lagen ska innehålla ett motsvarande förbud för arbetsgivare, som bygger på EG-rätten och erfarenheterna från de nuvarande lagarna.”* (2007/08:95, s.134). Utöver detta skrivs att den nya lagen innehåller en högre ambition när det gäller skydd mot diskriminering.

Sammanfattningsvis kan sägas att EU nämns regelbundet i regeringens proposition inför lagen 2008. Det sägs rakt på sak att svensk lag ska bygga på EU-rätten, dock med hänvisning till att direktiven anses vara uppfyllda genom befintlig lagstiftning.

5-3 sammanfattning aktörer

	Aktörer
Sverige 1999	FN, ILO, Europarådet, EU
EU 2000	FN, ILO, Europarådet
Sverige 2008	FN, ILO, Europarådet, EU

6. Analys

Resultatet presenterades i två steg. Analysen syftar till att sammanfoga dessa samt att relatera detta till den teori som tagits upp. Här kommer alltså den empiriska undersökningens resultat användas för att diskutera de tidigare beskrivna argumenten för och emot en eventuell europeiseringsprocess.

Den hypotes som beskrivningen av utvecklingen av svensk diskrimineringslag i förhållande till EU:s direktiv låg närmast var hypotes 2. Detta innebär att den svenska lagen från 1999 och EU:s direktiv till stor del liknar varandra och att eftersom inga stora skillnader finns har inte heller någon större förändring av lagens innehåll skett. Resultatet visade dock inte uteslutande på att detta var fallet utan även tecken på de andra två hypoteserna fanns. Dels att Sverige i vissa fall inte nått upp till EU:s krav men samtidigt fanns även exempel på det motsatta, att Sverige förstärkt lagen ytterligare utöver det som krävs av EU.

Om fallet hade varit att Sverige 1999 på ett flertal punkter haft en lagstiftning som till stor del varit olik den europeiska 2000 hade detta varit tecken på att en europeisering av svensk lag skett. Om det istället hade varit så att Sverige på flertalet punkter låg ”steget före” den europeiska lagstiftningen hade det mindre sannolikt handlat om en europeisering. Som nu var fallet kan vi istället säga att resultatet visar på något mittemellan. Ingen av de båda teoribildningarna för och emot europeisering kan direkt stödjas av resultatet. Däremot kan ett antal saker som tydliggjorts i beskrivningen påvisa sådant som kan stötta båda sidorna. I de fall där skillnader har funnits har en anpassning skett, men i flera fall har Sverige utökat sin lagstiftning även i sådant som EU inte ställt krav på. Ett exempel där båda aspekterna blir tydliga finns representerade är under rubriken ”När lagen gäller”. Sverige har då i enighet med EU:s direktiv lagt till praktikanter som en grupp som ska skyddas av lagen. Samtidigt har också inhyrd/inlånad personal lagts till, vilket inte är något som nämns i EU:s direktiv.

Att det generellt sett inte kan sägas ha funnits särskilt stora skillnader mellan den ursprungliga svenska lagen och direktivet kan beskrivas som att resultatet visar på att det valda området, diskrimineringslag, var ett område med låg grad av ”misfit” mellan Sverige och EU. Detta gör i sin tur att anpassningen inte bör ha varit allt för svår, vilket också kan bekräftas genom att Sverige förändrat lagstiftningen inom den tidsram som givits för implementeringen.

Dessutom är antidiskriminering ett område där det av flera anledningar skulle kunna finnas stora incitament till anpassning. Dels kanske en hög prioritet eftersom det handlar om mänskliga rättigheter. Det är också så att EU:s gemensamma arbetsmarknad har en central roll i unionen och frågan om gemensamma lagar på arbetsmarknadsområdet bör således vara prioriterad. Resultatet visar på att en integration har skett. Svensk lag har kommit att likna EU:s mer under den undersökta tidsperioden. Kognitiva och normativa argument sammanfaller i de motiveringar som ges, då ett kognitivt argument är att det är rationellt att ökad integration skulle vara bra för rörligheten på unionens arbetsmarknad. Normativt argument kan istället formuleras som att jämlikhet är bra, diskriminering dåligt, att bekämpa diskriminering är hedervärt och många internationella organisationer skriver under på att det är så, exempelvis FN och ILO. Att så många internationella organisationer skriver under på samma värderingar skulle då tolkas som att det finns en internationell norm som säger att diskriminering bör bekämpas. Det är då rimligt att stater kommer överens om gemensamma regelverk för denna gemensamma värdering, för att göra detta krävs ett samarbete där man diskuterar sig fram till den bästa lösningen genom ett ömsesidigt utbyte av idéer.

Det som istället skulle tala emot att EU har haft en framträdande roll är de övriga internationella aktörernas roll. Då samma organisationer finns med som motivationsgrunder på både nationell nivå vid de båda undersökta tillfällena samt på europeisk nivå kan den roll EU spelat för förändring av svensk lag med säkerhet inte särskiljas från den roll andra internationella organisationer haft. Dessutom var de förändringar som hittades i svensk lag små, vilket kan vara ett ytterligare argument emot EU som en framträdande aktör. Det är ju också så att EU hänvisar till de internationella organisationerna, som exempelvis FN. Därför är det omöjligt att utesluta att den förändring som skett av den svenska lagen inte istället skulle kunna vara influerad av FN, men detta då mer indirekt än vid det tidigare tillfället. EU skulle då kunna sägas vara influerat av samma internationella norm som tidigare, och antagligen fortfarande, troligt influerat Sverige.

Sammanfattningsvis kan sägas att den beskrivning som gjorts av utvecklingen av svensk diskrimineringslag inte helt och hållet kan sägas stämma överens med någon av de två sidorna i debatten. Varför den empiriska undersökningen inte lett fram till en slutsats som kan stötta den ena eller andra sidan kan ha många olika orsaker. Dessa diskuteras vidare i en avslutande diskussion.

7. Avslutande diskussion och förslag på vidare forskning

Det kan även ifrågasättas hur användbara resultaten är. Eftersom det från början fanns små skillnader mellan den svenska lagstiftningen och EU:s direktiv skulle det valda området anses vara ett mindre lyckat exempel. Detta då om det finns små skillnader, och Sverige redan har en lagstiftning som i hög grad uppfyller de krav som finns från europeiskt håll. Kanske hade exemplet då varit mer givande om också hur policyn utformats undersökts ur ett nedifrån-uppspektiv. Är det så att Sverige som redan hade en i hög grad överensstämmande lagstiftning hade en pådrivande roll för att EU:s direktiv skulle utformas på just det sätt som skedde?

Att inhyrd/inlånad personal lagts till kanske inte är helt förvånande med tanke på att det är en fråga som funnits i svensk debatt det senaste. Det är inte heller en omöjlighet att detta kan förknippas med fackets starka ställning i Sverige. Om så är fallet är svårt att här kunna besvara. Ytterligare empiriska undersökningar krävs för att se vilket ursprung de olika förändringar som gjorts utan påverkan av EU:s direktiv.

Det finns en syn på Sverige som föregångsland exempelvis när det gäller frågor om mänskliga rättigheter. På regeringens hemsida under rubriken Mänskliga rättigheter skrivs:

”Sverige har traditionellt satt respekten för folkrätten och de mänskliga rättigheterna i det främsta rummet. För ett litet land som Sverige är respekten för internationella normer en förutsättning för vårt utrikespolitiska agerande.”¹

En diskussion om hur Sverige påverkas i denna roll som moralisk makt av EU-medlemskapet pågår. Är EU en chans att påverka andra eller ett hot mot den svenska modellen och allt vad den innebär? För att kunna diskutera detta krävs först och främst svar på vilken relation det egentligen finns mellan Sverige och EU, eller lite mer specifikt, relationen mellan svensk och europeisk syn på mänskliga rättigheter.

7.1 Sammanfattning

Relationen mellan EU och Sverige är något som ständigt diskuteras. Denna uppsats har för avsikt att diskutera en av de möjliga aspekter som finns i en sådan diskussion. Med hjälp av

¹ <http://www.regeringen.se/sb/d/3303> hämtad 2011-01-06

exemplet funktionshindrades rättigheter i arbetslivet görs en empirisk undersökning. Syftet med denna är att beskriva hur svensk diskrimineringslag har förändrats över tid samt att diskutera den roll EU har haft för den förändring som skett. Min förhoppning är att den beskrivning som görs av svensk diskrimineringslags utveckling kan användas för att diskutera huruvida en europeisering av svensk lag skett. Denna diskussion utgår från de teoribildningar som finns för och emot att en sådan påverkan sker.

Den empiriska undersökningen görs i två steg. I det första en jämförelse av svensk lag vid två tillfällen och EU:s direktiv på området. Denna jämförelse görs av ett antal paragrafer vilka slutligen klassificeras in under tre olika hypoteser. De tre hypoteserna är 1, att det finns en skillnad i innehåll mellan svensk lag 1999 och EU:s direktiv från 2000 vilken innebär att Sverige inte uppnår de krav som ställs av EU. 2, att den svenska lagen från 1999 och EU:s direktiv till stor del liknar varandra. 3, att Sverige redan uppfyller alla de krav som EU ställer. Steg två i undersökningen tar upp vilka motiveringar som anges till förändring av lag med avseende på internationella aktörer. Här jämförs både vilka hänvisningar som finns till aktörer på nationell nivå vid de båda olika tillfällena samt vilka aktörer som EU hänvisar till i direktivet.

Den första undersökningen visar på att det är i huvudsak hypotes 2 som stämmer, små skillnader och små förändringar. Även de andra hypoteserna representerades i resultatet men i en lägre grad. Den andra delen av undersökningen visade på att vid samtliga studerade tillfällen hänvisades det till samma urval av aktörer. EU, FN, ILO och Europarådet. Tydligt var dock en starkare betoning på EU vid det senaste undersökta tillfället av svensk lag än vid det tidigare. Att förändringarna av den svenska lagen var så pass små gör det svårt att hävda att endera sidan i den debatt som finns om europeisering skulle ha mer rätt än den andra. Däremot lyftes en hel del ytterligare frågor och funderingar. Det blev tydligt hur komplext forskningsområdet europeisering är och hur många fler empiriska undersökningar som skulle behövas för att besvara frågeställningen.

8. Referenser

Litteratur

Borrás Susana och Jacobson Kerstin (2004): *The open method of co-ordination and new governance patterns in the EU*. Journal of European Public Policy 11:2 April 2004: 185–208

Börzel och Risse(2003): *Conceptualizing the Domestic Impact of Europe*. I Featherstone och Radaelli(red): *The Politics of Europeanization*. Oxford: University press.

Esping-Andersen, Gösta (2002): *Why we need a new welfare state*. Oxford: University press.

Esping-Andersen, Gösta (1990): *Three worlds of welfare capitalism*. Polity Press.

Hall, Peter A. och Taylor Rosemary C.R. (1996): *Political science and the three new institutionalisms*. Political Studies, Vol 44, No 4

Hemerijck Anton (2002): *The Self-Transformation of the European Social model(s)*. I Esping-Andersen, Gösta (2002): *Why we need a new welfare state*. Oxford: University press.

Meehan Elizabeth (1996): *European Integration and Citizens' Rights: A Comparative Perspective*. Publius: The Journal of Federalism 26:4

Nilsson Mattias och Lundberg Jenny (2006): *Europarätten - en introduktion till EG-rätten och Europakonventionen*. Jure förlag.

North Douglass (1991): *Institutions*. Journal of Economic Perspectives- Volume 5 , Number1 -Winter 1991- Pages 97-112

Pierson, Paul. (1993). *Review: When Effect Becomes Cause: Policy Feedback and Political Change*. World Politics, Vol 45 No 4

Scharpf, Fritz(1996): *Negative and Positive Integration in the Political Economy of European Welfare States*. I Marks et al. (red): *Governance in the European Union*.

Internet

SFS (1999:132) om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av funktionshinder.
<http://www.notisum.se/rnp/sls/fakta/a9990132.htm> - hämtad 2011-01-06

Rådets Direktiv 2000/78/EG om inrättande av en allmän ram för likabehandling
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0078:en:HTML> – hämtad 2011-01-06

SFS (2008:567) Diskrimineringslag

Proposition (1997/98:179) Lag om förbud mot diskriminering i arbetslivet av personer med funktionshinder

http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=37&dok_id=GL03179 – hämtad 2011-01-06